

Un any de lluita discursiva i legislativa contra la COVID-19 (2020-2021)

ALBERT MORALES¹

Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat de Ginebra

1. MARC

No és la primera pandèmia de la història, però, a diferència de les anteriors, ara disposem d'eines i avenços que ens han permès entendre la naturalesa científica de la crisi sanitària. Abans una pandèmia era una catàstrofe natural; ara, però, tenim els coneixements científics per a entendre-la, gestionar-la i contenir-la. La crisi actual, per tant, és fruit d'una gestió política desastrosa.

El nacionalisme ha tenyit no només el discurs institucional i polític de molts països. N'ha marcat l'acció política i de govern (per ex., els EUA van comprar l'abril de 2020 a peu d'avió un enviament de màscares adreçat a França;² alguns dels estats més rics del món (la UE, el Canadà o el Regne Unit), han comprat més vacunes de les necessàries (respectivament, tenen excedents de 525 M, 156 M o 165 M de dosis)).³

Nombrosos pensadors contemporanis (com Yuval Noah Harari o Slavoj Žižek) consideren que, malgrat aquesta lògica de guerra (contrària a la col·laboració, tot i la crida a la unió del secretari general de l'ONU),⁴ també hi ha hagut col·laboració internacional, sobretot entre la comunitat científica. Com assenyala Jerome Groopman (2021), ha estat una pandèmia amb un marcat caràcter global i, al mateix temps, nacional: la comunitat científica internacional

1. A/e: albert.morales.moreno@gmail.com.

2. <<https://www.theguardian.com/world/2020/apr/02/global-battle-coronavirus-equipment-masks-tests>> [Consulta: 20/04/21].

3. <<https://theconversation.com/covid-vaccines-rich-countries-have-bought-more-than-they-need-heres-how-they-could-be-redistributed-153732>> [Consulta: 20/04/21].

4. <<https://www.un.org/en/coronavirus/war-needs-war-time-plan-fight-it>> [Consulta: 20/04/21].

ha cooperat i ha compartit dades, però també hem vist com s'imposaven limitacions a la mobilitat entre països i es tancaven les fronteres (Fig. 1).

2. LLUITA POLÍTICA, LEGISLATIVA I DISCURSIVA

Política

La lluita política i legislativa ha variat molt en funció de factors com l'ordenament jurídic, la tradició política, el tarannà (més paternalista o de corresponsabilitat amb la ciutadania) o el grau de confiança en les institucions i de relació entre governants i governats. L'eina COVID-19 Government Response Tracker⁵ de la Universitat d'Oxford compara rigorosament i sistemàticament les polítiques públiques i les mesures adoptades a tots els països per a contenir els contagis de la COVID-19 des del 21 de gener de 2020 a partir dels paràmetres següents:

FIGURA 1. *Paràmetres de classificació*

<p>The specific policy and response categories are coded as follows:</p> <p>School closures (0 - No measures / (...) / 3 - Require closing all levels)</p> <p>Workplace closures (0 - No measures / (...) / 3 - require closing (or work from home) all but essential workplaces)</p> <p>Cancel public events (0- No measures / (...) / 2 - Require cancelling)</p> <p>Restrictions on gatherings (0 - No restrictions / (...) / 4 - Restrictions on gatherings of less than 10 people)</p> <p>Close public transport (0 - No measures / (...) / 2 - Require closing (or prohibit most citizens from using it))</p> <p>Public information campaigns (0 -No COVID-19 public information campaign / (...) / 2 - coordinated public information campaign)</p> <p>Stay at home (0 - No measures / (...) / 3 - Require not leaving house with minimal exceptions)</p> <p>Restrictions on internal movement (0 - No measures / (...) / 2 - Restrict movement)</p> <p>International travel controls (0 - No measures / (...) / 4 - Total border closure)</p> <p>Testing policy (0 - No testing policy / (...) / 3 - open public testing)</p> <p>Contract tracing (0 - No contact tracing / (...) / 2 - Comprehensive contact tracing - done for all cases)</p> <p>Face coverings (0- No policy / (...) / 4- Required outside the home at all times regardless of location or presence of other people)</p> <p>Vaccination policy (0 - No availability / (...) / 5 - Universal availability)</p>

FONT: Covid-19 Government Response Tracker19. Universitat d'Oxford.

5. <<https://www.bsg.ox.ac.uk/research/research-projects/covid-19-government-response-tracker>> [Consulta: 20/04/21].

Legislativa

Des del començament impera l'anomenada lògica de la guerra, la qual, evidentment, es materialitza també en un discurs bel·licista i ple de metàfores d'aquest àmbit (tal com la pensadora Susan Sontag ja havia descrit en els àmbits de la lluita contra el càncer o la sida). L'estat d'alarma generalitzat i la mala gestió dels governs, així mateix, planteja en molts casos el combat contra un enemic invisible com un moment excepcional en què fins i tot els drets més fonamentals (entre d'altres, la llibertat d'expressió, la llibertat d'associació, la inviolabilitat del domicili o la privacitat) van quedar en suspens. La crisi sanitària ha implicat un pacte faustià, derivat de la falsa dicotomia salut o drets fonamentals. Els governs han emprat totes les eines a la seva disposició per a gestionar-la i s'han deixat endur per l'anomenat *solucionisme tecnològic* (Evgeny Morozov): tots els problemes del món es poden resoldre amb mesures tecnològiques (com amb la lluita contra el terrorisme post-11-S).

L'historiador israelià Yuval Noah Harari, durant el «FTWeekend Digital Festival 2021: "The World After Covid"»⁶ del dia 22 de març, argumentava, precisament, que un any després continua aquesta batalla discursiva per a determinar qui ha estat més efectiu contra la COVID-19, ¿els estats autocràtics o els democràtics? Segons Žižek (2020: 80-81), de fet, el repte d'Europa és fer el mateix que la Xina, però d'una manera més transparent i democràtica. Tanmateix, no cal anar a la Xina (en paraules de Ken Roth, director de HRW, un estat de vigilància sense aturador)⁷ per a trobar situacions en què els drets i les llibertats fonamentals s'han tensat considerablement durant la COVID-19. Com a exemple, un breu recull de notícies d'àmbit europeu:

Hongria: «How Viktor Orbán Used the Coronavirus to Seize More Power» (*New Yorker*, 09/04/2021)

República Txeca: «Czech Republic: Czech Constitutional Court Overturns COVID-19-related Store Closures» (*Mondaq*, 24/02/2021)

Bèlgica: «La Justicia belga obliga al Gobierno a retirar todas las medidas anticovid en 30 días» (*El Mundo*, 31/03/2021)

Itàlia: «Controlli anti-Covid a Bologna: elicotteri in volo contro gli assembramenti» (*Corriere della Sera*, 02/04/2021)

França: «L'Assemblée Nacional aprova la polèmica llei de seguretat de Macron» (*Ara*, 15/04/2021)

França: «França aprova una polèmica llei que facilita l'espionatge» (*Ara*, 05/05/2021)

6. <<https://www.youtube.com/watch?v=iWo4OrGhGxI>> [Consulta: 20/04/21].

7. Vegeu, per exemple, els sistemes tecnològics de detecció dels uigurs (<https://www.reuters.com/article/us-china-tech-uighurs-idUSKBN29I300>) o el sistema de crèdit social (<https://jpi.princeton.edu/news/social-credit-system-not-just-another-chinese-idiosyncrasy>).

Espanya: «Los juristas cuestionan la legalidad de la “patada en la puerta” para detener las fiestas ilegales: “Es desproporcionada”» (RTVE, 31/03/2021)

De fet, una de les conclusions de l'informe de Reporters Sense Fronteres 2021 *World Press Freedom Index* és que la pandèmia s'ha emprat com a excusa per bloquejar l'accés de periodistes, sobretot a Àsia, l'Orient Mitjà i Europa, i que la llibertat de premsa ha reculat a tot el món.⁸

FIGURA 2. Mapa de la llibertat de premsa al món (2021)

FONT: Reporters Sense Fronteres.

Vam fer una primera exploració de les mesures adoptades a Espanya, Itàlia, França i el Regne Unit, publicada en el blog de la *Revista de Llengua i Dret*, però des d'aleshores s'han aprovat més lleis i aquella primera exploració ha quedat obsoleta. Només en l'ordenament espanyol, amb relació a la COVID-19, s'han incorporat 668 normes de diferent rang i àmbit. Les normes emanades dels poders públics espanyols han estat 535 (Fig. 3, 4 i 5).

Segons juristes consultats en l'article «El estado de alarma: un bosque de 209 normas excepcionales» (*El País*, 16/05/2020), algunes de les lleis que ha adoptat

8. <<https://rsf.org/en/2021-world-press-freedom-index-journalism-vaccine-against-disinformation-blocked-more-130-countries>> [Consulta: 20/04/21].

el Govern espanyol per a gestionar la crisi presenten mancances greus: posen en risc la seguretat jurídica; s’han excedit competencialment, i regulen aspectes que haurien correspost a normes d’un rang superior; i, per últim, s’han limitat drets i llibertats fonamentals i matèries cabdals com la protecció de dades personals, l’àmbit laboral o el de l’Administració de justícia.

FIGURA 3. COVID-19: Lleis aprovades a Espanya (03/2020 – 03/2021)

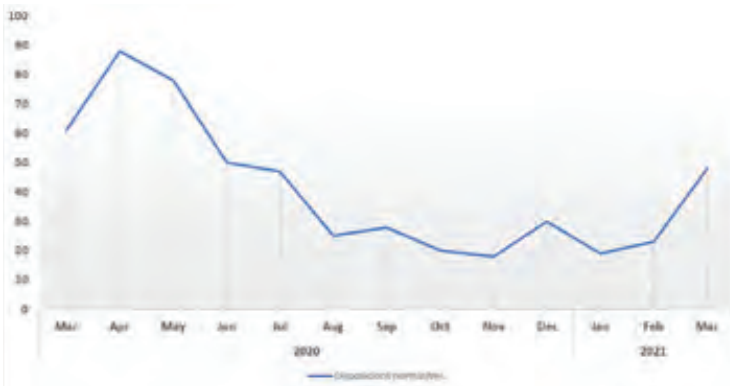
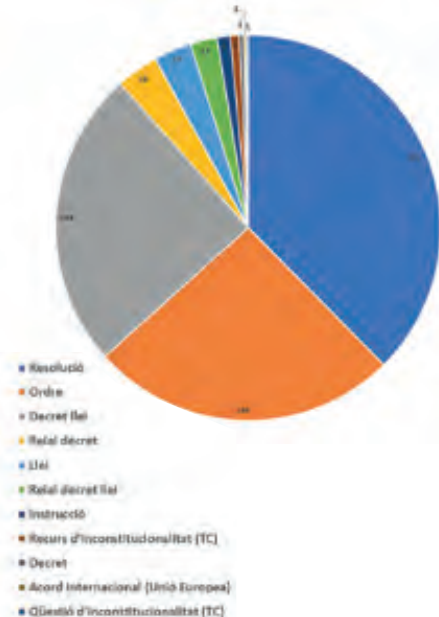

FIGURA 4. COVID-19: Àmbit i tipus de disposicions aprovades (03/2020 – 03/2021)

Àmbit i tipus de disposició	Quantitat
C. Autònoma	267
Decret llei	134
Resolució	116
Llei	15
Decret	2
Corts Generals	12
Resolució	12
Cap d'Estat	14
Reial decret llei	12
Llei	2
Ministeri	236
Ordre	138
Resolució	73
Reial decret	18
Instrucció	6
Acord internacional (Unió Europea)	1
Presidència del Govern	1
Reial decret	1
Tribunal Constitucional	5
Recurs d'inconstitucionalitat (TC)	4
Qüestió d'inconstitucionalitat (TC)	1
Total	535

FIGURA 5. COVID-19: Tipus de lleis aprovades a Espanya (03-2020 – 03-2021)

De fet, gran part de les mesures adoptades no són polítiques sanitàries, sinó més aviat de defensa i seguretat nacional. Joan Lluís Pérez Francesch, catedràtic de Dret Constitucional (UAB), afirma que «el Reial Decret que declara l'estat d'alarma mostra un *hard power* en mans de l'estat central, especialment lligat a la nació, com sempre ha estat abans a la història constitucional espanyola en situacions d'aquest tipus. Per tal de lluitar amb totes les armes contra la pandèmia reapareix la unitat nacional com a gran concepte, i com a metàfora de la sobirania nacional, que hom recorda que segueix existint, malgrat la descentralització i la cooperació» (Pérez, 2020).

Discurs

Impacte en la llengua

La crisi de la COVID-19 ha tombat la frontera entre ciència i política. Ha estat una via important de creació neològica, terminològica i d'entrada d'unitats especialitzades (sobretot d'epidemiologia) en el discurs dels mitjans de comunicació i, de retruc, en el lèxic dels parlants, com:⁹

Coronavirus (neologisme de l'any), *quarantena*, *asimptomàtic*, *mascareta*, *PCR*, *test d'antígens*, *immunitzar*, *aïllament*, *vacci*, *variant* o *soca d'un virus*, *pic de contagis*, *pacient zero*, *epidèmia* o *pandèmia*, *gel hidroalcolholic*, *fatiga pandèmica*.

És remarcable la feina duta a terme per múltiples institucions, com l'IEC o el Termcat. El desembre de 2020, per exemple, es va publicar el diccionari *Terminologia de la COVID-19*.¹⁰ El centre de terminologia de la llengua catalana va haver d'adaptar la seva metodologia, no només amb relació a les tasques pròpies del treball terminològic, sinó també quant a la construcció discursiva del significat de les unitats especialitzades:

— El pes del discurs en la construcció de significat ha canviat de perspectiva i ha passat de definir-se en el nucli de les organitzacions a generar-se en les comunitats d'usuaris.

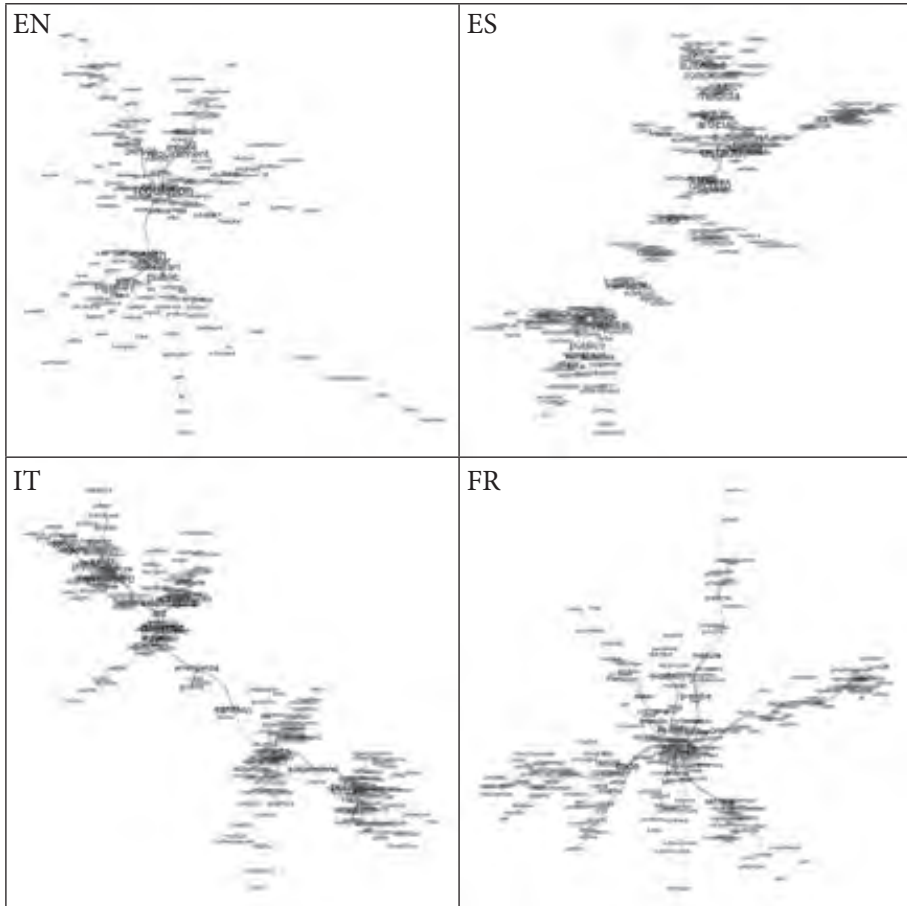
— Les aportacions de seguidors i experts, que sovint arriben a través de les xarxes, ajuden a construir i a definir el missatge terminològic.

— Els usuaris empenyen l'organització a adaptar el seu discurs i a crear nous continguts i espais de diàleg que satisfacin les seves necessitats.

9. Betevé. «Les paraules que hem après aquest any de pandèmia» [en línia]: <<https://beteve.cat/cultura/paraules-noves-any-pandemia-coronavirus-gel/>> [Consulta: 18/04/21].

10. <<https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/286>> [Consulta: 20/04/21].

FIGURA 7. Article del Blog RLD: «La lluita (discursiva i legislativa) contra la COVID-19 (II)».

- Reacció legislativa variada però amb vocabulari similar.
- Noció d'amenaça subjacent en tots els textos (en molt pocs casos s'hi explicita).
- Salut pública i del personal sanitari: presència molt més central en la normativa anglesa.

Discurs legislatiu

Des de la Lingüística de Corpus, l'any passat vam fer una primera exploració de les mesures adoptades a Espanya, Itàlia, França i el Regne Unit. Vam publicar-ne uns resultats preliminars en el blog de la *Revista de Llengua i Dret*. Vam detectar-hi unes primeres tendències interessants:

Aquell estudi va permetre identificar unes primeres tendències lexicomètriques amb relació a la legislació desenvolupada per a gestionar la COVID-19, però la producció normativa ha crescut considerablement. Ara l'estem ampliant per a identificar correlacions entre les normes aprovades i el discurs polític de diferents països. La lluita legislativa i discursiva continua.

Discurs polític

Poques al·locucions de líders polítics s'han volgut distanciar del marc discursiu de la guerra contra la pandèmia (per ex., Justin Trudeau o Frank-Walter Steinmeier). L'investigador Miguel Sánchez, de la Universitat Politècnica de Madrid, va identificar les diferències discursives de les al·locucions de Pedro Sánchez segons si s'adreça a la ciutadania des de la Moncloa o a la resta de diputats del Congrés (Fig. 8).

FIGURA 8. COVID-19: Paraules clau dels discursos de Pedro Sánchez

Palabras clave más relevantes en los discursos de Pedro Sánchez durante la crisis del coronavirus (10-28 de marzo)								
Puesto	10-03 (Moncloa)	13-03 (Moncloa)	14-03 (Moncloa)	18-03 (Congreso)	21-03 (Moncloa)	22-03 (Moncloa)	25-03 (Congreso)	28-03 (Moncloa)
1	coronavirus	coronavirus	coronavirus	coronavirus	coronavirus	coronavirus	confinamiento	pandemia
2	interministerial	covid	pandemia	covid19	confinamiento	pandemia	señoría	covid
3	eurogrupo	Moncloa	lila	ertes	pandemia	respirador	señorías	recuperable
4	Fallas	rajatabla	propagación	pandemia	pcr	autoabastecimiento	alertas	coronavirus
5	lógicamente	heroísmo	ertes	señoría	covid	confinamiento	pandemia	retribuir
6	rajatabla	transcripción	maraska	aerotransporte	ucis	sectoralmente	covid19	confinamiento
7	Juarna	pandemia	contagio	casuística	mascarilla	mascarilla	ffp2	autoabastecer
8	Servimedia	gratitud	cuerpos	flexibilizar	ctaa	g20	ertes	degradadamente
9	periódico	virus	repostaje	lila	contagio	européista	esquadra	mutualizar
10	Wuhan	alarma	hericidad	cuerpos	frenazo	adoptar	coronavirus	ucis

FONT: Miguel Sánchez, UPM.

3. REFLEXIONS FINALS

— Resulta prematur extreure unes primeres conclusions: cal perspectiva, recerca i temps per a entendre com s'ha gestionat la crisi sanitària i, sobretot, quin serà el llegat que ens deixarà des de nombroses òptiques (dret, ciència política, economia, lingüística, etc.)

— S'identifiquen vies interessants de recerca lingüística (a banda de la intersecció juridicopolítica):

- Representació i tractament de la COVID-19 en el discurs mediàtic.¹¹
- Xarxes socials i notícies falses.
- Discurs institucional, polític i legislatiu.
- Neologia i terminologia.
- Metàfores i discurs bel·licista.

Només el temps dirà, com vaticina el professor Harari, en aquest moment d'acceleració de la història, quines d'aquestes mesures extraordinàries per a gestionar la pandèmia s'han codificat romandran entre nosaltres i formaran part d'aquesta «nova normalitat». Així mateix, veurem quina narrativa s'acaba imposant i com superem col·lectivament aquesta crisi sanitària.

BIBLIOGRAFIA

- BALAGUER CALLEJÓN, F. (2020). «Crisis sanitaria y Derecho Constitucional en el contexto global». *Teoría y Realidad Constitucional*, p. 121-140.
- BISIADA, M. (2020). «Les metàfores de guerra durant la Covid-19: un recurs enverinat». *Pensem* (24 març).
- GROOPMAN, J. (2021). «The Politics of Stopping Pandemics». *The New Yorker* (5 d'abril).
- PÉREZ FRANCESCH, J. L. (2020). «Estat d'alarma, seguretat nacional i la irrellevància dels territoris». *Pensem* (24 de març).
- ŽIŽEK, S. (2020). *Pandemia. La covid-19 estremece al mundo*. Barcelona: Anagrama.

11. BdD Factiva 1 any (paraules clau: *coronavirus* o *COVID-19*): ARA (12.456 articles), *El Periódico* – CA (20.371), *La Vanguardia* – CA (11.132) o *El Punt Avui* (5.613) [Consulta: 20/04/21].